

Deprem Bölgesinde Göçmen / Sığınmacı / Mülteci Olmak

Pınar Uyan Semerci^{*}, Didem Danış^{**}, Barış Birol^{***}, Dilşad Turan^{****}

Pınar Uyan Semerci: Çok teşekkürler, hem bu iki günlük gerçekten çok kıymetli toplantı serisi için hem de bugün bu konuya yer verdiğiniz için. Tüm katılımcılara da teşekkür ediyorum, üç kıymetli konukla beraber bu konuyu konuşacağız. Çok kısa bir giriş yapacağım ama süremiz kısıtlı olduğu için sahadan özellikle aktaracakları açısından konuşmacılara sözü hemen vereceğim.

Birincisi, İnsan Hakları Merkezi'nin bu panelleri düzenlemesini çok anlamlı buluyorum ve bir önceki oturum ve bir sonraki oturum da dahil olmak üzere, haklar bağlamında insani yardımı ele almak çok değerli. Bir afet, kriz durumunda bile ayrımcılık gözlemlenmesi, ayrımcılık pratiklerinin uygulanması ve bunun bir tür normalleştirilmesi, bunun bir norm haline gelmesiyle ilgili çok ciddi bir tartışma yapmamız gerektiğini düşünüyorum. Tabii ki afet anları bu durumların konuşulmasını çok zorlaştırıyor. Ama öğrenmek, kendimize ayna tutmak, toplumumuza ayna tutmak ve süreçte de yaşananları bir biçimde hem hafızada tutmak hem de sonrası için ders alabilmek adına bunu yapmakla yükümlüüz. Daha önce başka bir vesileyle yaptığımız bir toplantıda konuştuğumuz üzere, insan haklarını göz ardı eden, her bir bireyin, her bir çocuğun, her bir gencin hakkını göz ardı edebilecek bir şekilde afetle mücadele olamaz. Burada –göçmen, sığınmacı, mülteci– bütün bu farklı kategoriler, kavramsallaştırmalardan çok daha temel bir noktada insan hakları odaklı bir bakış açısı şart. Bu noktayı bugün hep birlikte konuşacağız diye düşünüyorum.

Görünür olmak, yine bir önceki panelde konuşuldu, insanların “görünür” olmadan bazı şeylere ulaşma çabası, hele böylesi bir afet sonrası, hepimizin üzerine kafa yorması ve çalışması gereken bir konu. Keza benzer bir biçimde, ihtiyacın ne olduğu, kimin ihtiyacından bahsettiğimiz, farklı grupların ihtiyaçları arasında bir hiyerarşi oluşmasının ne anlama geldiği, bütün bunlar çok zorlayıcı ve konuşmamız gereken ama bu kriz anlarında daha da zor konuştuğumuz noktalar.

* İstanbul Bilgi Üniversitesi, pinar.uyan@bilgi.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9679-9029.

** Galatasaray Üniversitesi, didemdanis@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6547-3341.

*** İstanbul Barosu, baris.biol.23@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4102-3036.

**** Sevgi ve Kardeşlik Vakfı (SEVKAR), dilsadturan@gmail.com, ORCID: 0009-0009-5808-5776.

Son olarak, özellikle mülteciler, göçmenlerle ilgili, geçici koruma statüsünde olan Suriyeliler’le ilgili... Çünkü depremin yaşandığı alanlar oldukça yoğun, Suriyeli, geçici koruma statüsünde olan kişilerin ağırlıklı olduğu, neredeyse yüzde ellisinin yaşadığı yerlerdi. Ve çok ciddi bir yalan haber, yani bizim bilgi düzensizliği dediğimiz yalan, yanlış, yönlendirici haberlerin çok yoğun olduğu bir durum oldu. Kriz anları hep böyle zaten. Bizim bu alanda en çok belirttiğimiz nokta, pandemi dönemindeki çalışmalarda da bunu gördük; kriz anları, korku hali, hayatta kalma güdüsünün egemen olduğu durumlarda insanlar bilgiye erişmeye çalışıyor ama aynı zamanda tıpkı virüs salgını gibi yanlış haberin salgınının yaşandığı durumlar oluşuyor. Zaten “infodemi” diye ifade etti Dünya Sağlık Örgütü. Tam da benzer biçimde biz, pandeminin ardından, bu deprem felaketi sonrasında, sosyal medyada yanlış, yalan haberin yayıldığını, göçmen karşıtlığını artırır bir biçimde gördük. Ama maalesef bu haberlerin yanlış olduğu aynı hızla yayılmadı. Bu da bütün dünyada bildiğimiz, maalesef içinde olduğumuz bilgi ya da enformasyon ekosisteminin bir özelliği.

Ben daha fazla uzatmadan, önce Didem’e söz vereceğim. Didem’ler çok değerli bir çalışma yaptılar GAR’da. Muhtemelen çoğunuzun haberi vardır ama olmayanlar için söyleyeyim, belki bu çalışmalara da erişmek, bakmak istersiniz. Zaten Didem şimdi rapordan bahseder diye düşünüyorum. Önemli olduğunu düşünüyorum, açık kaynak. Durum tespit raporuydu “Göç ve Deprem”, Deniz Sert, Didem Danış ve Eda Sevinin. Buradaki sıcaklığına durum tespitlerinin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Sözü Didem’e vereceğim, 15 dakika ile sınırlamaya çalışacağım. Sonrasında da 15 dakika soru cevapta hep birlikte olacağız. Ufak bir not; sorularınızı yazabilirsiniz, ben toparlayarak iletmeye çalışırım. Didem’ciğim söz sende.

Didem Danış: Çok teşekkürler Pınar. Biz Göç Araştırmaları Derneği (GAR)¹ olarak depremin ilk haftasından itibaren bölgedeki göçmenlerin ve mültecilerin durumuna dair bir tespit yapmaya çalıştık. İlk yaptığımız şey, ilk hafta, arama kurtarma çalışmaları devam ettiği için, bölgede tanıdığımız arkadaşlarımızı ve sivil toplum örgütlerini telefonla arayarak hem durumlarını öğrenip geçmiş olsun demek, hem de mültecilerin durumuna dair bilgi almak oldu. Daha sonra, arama kurtarma çalışmalarının bittiği üçüncü haftada, 23-27 Şubat tarihleri arasında, GAR’dan Deniz Sert ve Eda Sevinin ile beraber bir saha ziyareti yapmaya karar verdik. Kahramanmaraş’tan başlayarak Mersin’e kadar uzanan bölgede beş gün boyunca yerinde izleme faaliyeti yaptık. İlçelere de uğradık, o yüzden gittiğimiz yerler Maraş, Pazarcık, Antep, Nurdağı, İslahiye, Kırıkhan, Antakya, Samandağ oldu. Oradan Adana ve Mersin’e de geçtik. Özellikle Mersin, deprem bölgesinden kaçanların sığındığı ilk yer olduğundan, ikincil göçü anlamak için Mersin’e de gitmek istedik.

Metodolojik bir notu belirtmem gerekiyor, sahada da hep bunu gözlemledik, çok dinamik bir alandan bahsediyoruz. Yani günden güne ihtiyaçların, durumların değiştiği bir alan ve çoğu zaman da afet bölgesinde doğru ve teyitli bilgiye ulaşmanın çok zor olduğu bir bölge. Orada yaptığımız görüşmelerden yola çıkarak genel bir değerlendirme, bir durum tespiti yapmaya çalıştık. Ama dolaşımda olan bilgilerin de çok kısa sürede değişiyor olduğunu unutmamak lazım. Tam

da bu sebeple, iki hafta sonra arkadaşlarımız tekrar bölgeye gidecek ve genel durumu bir kere daha izlemeye çalışacaklar.

Şimdi, biz niye yaptık bu ziyareti? İlk amacımız aslında bölgedeki göçen ve mültecilerin yaşadığı sorunların yanı sıra kurabildikleri dayanışma ağlarını da yerinde görebilmektir. İkinci amacımız ise afet bölgesinde göçmen ve mültecilerle çalışan çeşitli sivil toplum ve insani yardım örgütleriyle görüşmeler yapmaktır. Böylece de alanda deprem sonrası faal olarak çalışan aktörleri tespit etmek, yaşadıkları sorunları ve üretmeye çalıştıkları çözümleri anlayabilmektir. Deprem bölgesinde, demin Pınar Hoca da söyledi, 1,7 milyon kayıtlı, geçici koruma statüsünde Suriyeli bulunuyordu. Bu Türkiye’de geçici koruma statüsünde bulunan toplam Suriyeli sayısının yaklaşık yarısına, daha net söylemek gerekirse %49,6’sına denk geliyor. Deprem bölgesinin toplam nüfusunun da %12’sini oluşturuyor. Aslında çok büyük bir grupla karşı karşıyayız.

Bu sayısal büyüklüğe rağmen, deprem sonrasında yapılan haberlere ve yayınlara baktığımızda müthiş bir şekilde görmezden geldiklerini, görünmezleştiklerini farkettiler. Mesela, ölüm ve kayıp bilgileri konusunda hep bir bilgi eksiği olduğunu, kurtarma çalışmalarında görmezden geldiklerini gözlemledik. Nüfus açısından bu kadar önemli bir grubun görmezden gelinmesi ayrımcılığın ilk adımlarından bir tanesi oldu. İkinci olarak karşımıza çıkan temel mesele ise mültecilere yönelik ayrımcı söylemler ve pratiklerdi. Burada iki konuya dikkat etmek lazım. Önce sosyal medyada ve özellikle Zafer Partisi’nin yaydığı yalan haberlerle mültecilere karşı çok olumsuz bir hava oluştu. Ben çok rahatlıkla yalan haber diyorum çünkü mesela Zafer Partisi’nin hesaplarından yayılan bu haberler Zafer Partisi Samandağ temsilcisi tarafından reddedildi, “Söylenildiği gibi şeyler yok burada, mülteciler tarafından yağmacılık yapılmıyor” şeklinde açıklama yaptı. Fakat bu mülteci karşıtı söylem, tam da Pınar Hoca’nın dediği gibi, kriz durumu, kaygı, korku, endişe halinde, özellikle sosyal medyada kendine uygun bir yayılma ortamı bulunduğu, sahada faaliyet gösteren kamu aktörlerinin ve yardım kuruluşlarının da davranış şekillerine etki etmeye başladı. Yani söylem burada kendisini ayrımcı pratikler olarak göstermeye başladı. Mesela acil yardım dağıtımlarında, sunulan hizmetlerde sık sık bu hizmetlerin sadece Türkler için olduğu, yabancıların faydalanamayacağı, mülteciler için olmadığı şeklinde söylemler oldu.

Sahada dinlediğimiz hikâyelerden bir tanesinde, Kırıkhan’da genç bir Suriyeli, muhtara çok sayıda çadır geldiğini, onların kamyonlardan indirilmesi ve depoya konmasında tamamen Suriyeli gençlerin bu işleri yaptığını ama sonunda bir çadır rica ettikleri zaman “Hayır, bu çadırlar sadece Türklere” diye cevap verildiğini söyledi. İşin daha acısı, bu genç adamın “Ben aslında vatandaşlık da kazanmıştım” demesiydi. Yani meselenin vatandaş olma veya olmamanın da ötesinde bir gruba yönelik sistematik bir ayrımcılığa dönüştüğünü sahanın pek çok farklı yerinde gözlemlemiş olduk.

Bütün bunlar aslında afet sonrası insani yardım faaliyetlerinde ayırım gözetmeme ilkesinin ihlal edildiğini bize gösteriyor. Yine başka bir örnek, çadır kentlere mültecilerin alınmaması veya alındıkları durumlarda da çadır kentlerin en dış noktalarına yerleştirilmeleri oldu. Bu Nurdagi’nda yoğun olarak gözlemlediğimiz bir durumdu. Bir de Suriyeli mülteciler arasında Dom mülteciler var ki Gaziantep’te bulunan Kırkayak Kültür Derneği’nden arkadaşımız Kemal Vural

Tarlan, bu konuda çok sayıda yazı da yazdı. Katmerli ayrımcılık diyebileceğimiz bir durumu özellikle çadır bölgelerinden dışlanan Suriyeli Domlar yaşadı.

Şimdi genel durumu nasıl ifade edebiliriz? Bence en tanımlayıcı kelime “belirsizlik” olur. Bu konuda en temel meselelerden biri yol izin belgeleri oldu. Depremın hemen ardından, 7 Şubat’ta Göç İdaresi bir açıklama yaptı ve dedi ki, “Deprem bölgesinden ayrılmak isteyen mülteciler yol izin belgesi olmadan başka illere gidebilir ve bu illerde 90 günlük yol izin belgesini alabilir”. Bu aslında bizi mutlu eden, hızlı alınmış bir karardı ama ilk kararda İstanbul hariç tutulmuştu. Birkaç gün sonra, 11 Şubat tarihinde yeni bir karar yayımlandı, İstanbul da dahil edildi ama süre 60 güne indirildi. Şu an aldığımız duyumlara göre bu süre 6 aya çıkarılmış durumda ama bununla ilgili hiçbir genelge yok, hiçbir duyuru yapılmıyor. Bu önemli bilgi, bazı dernekler aracılığıyla, kulaktan kulağa yayılarak duyuruluyor. Dolayısıyla belirsizlik, mülteciler konusunda bir yönetim stratejisi olarak depremden sonra da kendisini gösteriyor.

İkincil göç yaşamak zorunda olan depremden mülteciler, yani deprem bölgesinden başka illere gidenler çok büyük zorluklarla karşılaştılar. Buralarda bazı sivil girişimlerin ve derneklerin destek vermeye çalıştığını ama bu yardımların genelde yetersiz kaldığını gördük. Geçici koruma statüsündeki kişiler aslında depremden sonra, bir tür çoklu yerinden edilme dediğimiz bir durum da yaşadılar. Bir kısım Suriyeli, devlet yetkililerinin açıkladığı bilgiye göre 60 bin kadar kişi, Suriye’ye döndü. Bunların önemli bir kısmı aslında cenazelerini gömmek veya Suriye’de kalan akrabalarının durumunu tespit etmek için gidenlerdi. Bu kişiler için de belirsizlik sürüyor çünkü Türkiye’ye dönüp dönemeyecekleri hâlâ büyük bir soru işareti. Tam da bu endişeyle, çok sayıda Suriyelinin cenazelerini sınıra kadar götürüp orda akrabalarına teslim ettiklerini ama sınırı geçmeye cesaret edemediklerini, bu yüzden insanların en önem verdiği ritüel olan cenazeye, defin sürecine katılamadıklarını duyduk.

Çoklu yerinden edilme dediğimiz durumda ikinci önemli başlık, mültecilerin deprem bölgesinden diğer kentlere göç etmesi oldu. Bu kentlerin en başında Mersin geliyor. Mersin’de yetkililerle yaptığımız görüşmede, deprem bölgesinden 350 bin kadar kişinin Mersin’e geldiğini ve bu kişiler arasında çok sayıda mültecinin de olduğunu öğrendik. Ancak mültecilerin Mersin’deki deneyimi çok sorunlu oldu. Belki hatırlayanlarınız olacaktır, ilk gelen depremedeler Mersin’deki Kredi Yurtlar Kurumu’nun yurduna yerleştirilmişti, aralarında Suriyeliler de vardı, fakat yapılan yalan yayınlarla beraber mülteciler zorla yurtlardan çıkarıldı ve bir daha Mersin’de kamunun veya yerel yönetimlerin sunduğu hiçbir hizmetten doğrudan faydalanamadılar.

Ayrımcılık konusunda bir diğer mesele de, çadır kentlerde veya daha önce Suriyelilerin kaldığı geçici barınma merkezlerinde yaşadıkları mekânsal ayrıştırma oldu. Nedir bu mekânsal ayrıştırma? Bilenleriniz vardır muhakkak, 2011 sonrası Türkiye’ye Suriye’den yoğun göç geldiği zaman Türkiye devleti mülteciler için geçici barınma merkezleri kurmuştu. Bunlar özellikle de Maraş, Kilis, Osmaniye gibi sınıra yakın bölgelerdedi. Bu merkezlerdeki nüfus, son yıllarda ciddi anlamda azalmıştı, dolayısıyla çok sayıda boş konteynır bulunuyordu. Deprem sonrası,

barınma sorununu çözebilmek için buralara Türkler de yerleştirildi. Fakat Türklerin de gelmesi sonrasında geçici barınma merkezlerinde Türklerle Suriyelilerin yaşam alanlarının tamamen ayrıştırıldığını, olası bir gerilimi engellemek için birbirleriyle etkileşime girmelerinin önlenmeye çalışıldığını duyduk. Bu da bence üzerine ayrıca konuşmamız, düşünmemiz gereken bir şey.

Deprem bölgesinde çok sayıda ayrımcılık söylemi örneği dinledik. Zaten bu konuda yazılmış pek çok rapor da bunlardan bahsediyor. Ama dayanışma pratikleri de var, bunu da unutmayalım. Yani her ne kadar sosyal medyada bu nefret söylemi çok yoğun olarak işlese de depremzedeler arası yardımlaşma örneklerinin de çok sayıda olduğunu bilmemiz gerekiyor. Özellikle Suriyelilerin Türkleri enkazdan kurtarmaya yönelik çabalarını veya ellerinde olan sınırlı imkânları paylaşmak üzere yerelde çeşitli dayanışma örnekleri gösterdiklerini de duyduk. Ayrıca Maraş ve Antakya’da faal Suriyeli dernekler var ki bunlar da deprem sonrası çok sayıda çalışma içinde bulundular. Özellikle ilk barınma ihtiyaçlarını gidermek, temel hijyen ve gıda ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmalar yaptılar. Yine de bu dayanışma pratiklerine baktığımızda çoğunun Suriyelilerden Türkiyelilere doğru olduğunu, çok az sayıda Türkiyelilerden Suriyelilere doğru bir yardımlaşma, dayanışma pratiği olduğunu eklemek lazım.

Önerilerle bitireyim, vaktim de daralıyor. Bir kere bizim sahada çok genel olarak depremle ilgili aslında gördüğümüz şey bu aşırı merkezîyetçi yönetim sisteminin, şeffaf olmayan opak yönetim şeklinin afet gibi kriz anlarında çok büyük sorun yarattığı üzerineydi. Örneğin, yerelerde kamu yetkilileri inisiyatif alamıyorlardı. Belediye başkanları, valiler paralyze olmuş durumdaydılar. Çünkü hepsi Ankara’dan gelecek talimatları bekliyorlardı. Dolayısıyla biz diyoruz ki birincisi, afet yönetimi merkezîyetçi değil, şeffaf ve katılımcı olmalı ve en önemlisi yereli en iyi bilen sivil toplum örgütleri de bu sürece dahil edilmeli. Ayrıca gene nefret söylemi örneğinde gördüğümüz üzere çok açık ve şeffaf bir afet iletişimi yürütülmesi gerekiyor. Çünkü aksi takdirde ciddi belirsizlikler oluşuyor ve bu belirsizlikler aslında insanlarda korku ve endişeyi, dolayısıyla da yalan haberi artırabiliyor. Ve tabii ki söyleyeceğimiz üçüncü şey, bir insani yardımın ayırım gözetmeden yapılması gerektiği, yani kimsenin kimliği veya diğer özelliklerinden dolayı dışlanmaması gerektiği. Göçmen ve mültecilerin de depremzede olduğunu ve onların da yardımlara ve hizmetlere eşit bir şekilde ulaşması gerektiğini hatırlatmak isteriz. Üretilecek çözümlerin de yerelden eşitlikçi ve katılımcı bir şekilde geliştirilmesi lazım. Bizim bu seyahat boyunca birden fazla yeri gezmiş olmamız her yerde farklı ihtiyaçlar olduğunu da görmemizi sağladı. Dolayısıyla her yer için, kendi ihtiyaçları üzerinden bir politika geliştirilmesi gerekiyor. Ve belki de son olarak söyleyeceğimiz şey, hayat bir şekilde devam ediyor, ama maalesef yıkım o kadar büyük ki, bunun ekonomik maliyeti o kadar büyük ki, deprem sonrası hayatta kalan kişilerin geçim kaynaklarına erişimlerinin desteklenmesi gerekiyor, mülteciler de dahil olmak üzere. Deprem bölgesindeki tüm afetzedelerin bir an evvel geçim kaynaklarına erişimi ve kendi hayatlarını yeniden kurabilecekleri, başta ekonomik olmak üzere imkânların yaratılması gerekiyor. Ben sözlerimi burada tamamlayayım, sanıyorum süremi iyi kullandım.

Pınar Uyan Semerci: Çok iyi kullandım, tam 15 dakika oldu. Ağzına sağlık, çok teşekkürler. Umarım bir kere daha eklemek istediklerine sorularla dönüş yapabiliriz. Bu insani yardımın ayırıcı olmaması, yani kelimenin ya da kavramın içinde olan bir şeyi söyleme ihtiyacımız gerçekten çok düşündürücü geliyor bana. Tam da burada sözü Barış Birol'a bırakacağım. Kendisi, burada İnsan Kaynakları Geliştirme Vakfı mülteci programı olarak gözükiyor ama aynı zamanda alandaki arkadaşlarımızın da bileceği üzere İstanbul Barosu mülteci ve göçmen hakları sözcüsü. Çok teşekkür ediyoruz zaman ayırdığınız için, bizle olduğunuz için. Söz sizde.

Barış Birol: Teşekkür ederim. Öncelikle bu alanda çalışan bir avukat ve tabii mülteci hakları savunucusu olarak belki bir terim karmaşasını gidermek üzere birkaç şey söylemem gerekir. Başlığı koyarken de çok titiz davranılmış; mülteciler, göçmenler, sığınmacılar ve dahi başka artık ne kadar terim varsa hepsi kullanılmış gayet titiz bir şekilde. Didem Hocam da aynı şekilde kullanıyor, ben de öyle kullanacağım, mülteciler demeyi tercih ediyoruz. Bu konuda tabii çok itiraz geliyor, “Efendim siz biliyor musunuz, Türkiye’de kaç mülteci var? Bir elin parmaklarını geçecek düzeyde değil. Aslında mülteciler, yabancılar, uluslararası koruma kanununa göre...” falan filan diye. Fakat 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne göre mültecilik terimi geriye dönük olarak kullanılır ve biz de, sivil toplum alanında genelde faaliyet gösteren kişiler bunu baz alarak sığınma talepli gelmiş kişilerden mülteci diye bahsediyoruz. Ben de bu şekilde bahsetmeye devam edeceğim. Biraz genel itibarıyla başlamak istiyorum. Yani özne olarak Türkiye’deki mültecilerin, depremden bağımsız olarak, var olduklarını hukuken göstermeleri çok zor, gösteremiyorlar ve bunların aslında gösterilme sorumluluğunun belki de bizlere düşmesini konuşmak gerekir. Çünkü bunun bir yasal temeli var. Bu kişiler yasal bir şekilde kalıyorlar, yaşıyorlar ama kamuoyunda özellikle son bir, bir buçuk yıldır çok sıklıkla gördüğümüz üzere, sanki milyonlarca kişi Türkiye’de yasadışı bir şekilde kalıyormuş gibi bir hava var. Bunun yanlış olduğunu dile getirmek lazım.

Çok kısaca yasal düzenlemeden bahsetmem gerekirse, bir geçici koruma altındakilerden bahsediyoruz, ağırlıklı olarak demem gerekiyor, Suriyeliler, çünkü tamamen Suriyelilere özgülenmiş bir kalış biçimi değil. Bir de uluslararası koruma diye tabir ettiğimiz, aslında Suriyeli olmayan kişilerin yani sığınma talebiyle kendi ülkesinden herhangi bir sebeple, yaşam ya da beden bütünlüğüne yönelik bir tehdit nedeniyle başka bir ülkeye sığınan kişiler. En basit haliyle söylüyorum bunu. Bu kişilerin Türkiye’deki kalışları çok büyük bir belirsizlik içinde, Didem Hocam’ın da çok güzel bir şekilde değindiği gibi. Bir kere zaten geçici koruma rejimi, adı üstünde geçici ve bir geçicilik barındırıyor. Uluslararası koruma altında kalanların da çoğunluğu, uluslararası koruma başvuru sahibi olarak nitelendiriliyorlar ve dolayısıyla herhangi bir statü değerlendirilmesinden henüz geçememiş olanları kapsadığını görüyoruz. Bu kişilerin özellikle ortak dertleri diyeyim, bu geçicilikten kaynaklı, hem Türkiye’deki kalışlarının nereye kadar olacağına ilişkin bir belirsizliğin olması ve tabii buna bağlı olarak çeşitli sosyal haklarda karşılaştıkları zorluklar. Özellikle çalışma hayatına katılmadan bahsetmem gerekir bu konuda. Bu kişilerin, hem uluslararası koruma altında olan hem geçici koruma altında olan mültecilerin, çalışma hayatına

yasal bir şekilde katılmaları için gerekli yasal düzenlemeler var. Ancak uygulamada olan bizler biliyoruz ki bu çok zor, hatta imkânsıza yakın. Dolayısıyla çoğunlukla kayıtsız bir şekilde çalıştıklarımdan ya da tırnak içinde yasadışı bir şekilde çalıştıklarımdan, izin almadan çalıştıklarımdan ve bu şekilde çalışma hayatına katıldıklarımdan, dolayısıyla aslında asgari ücretten düşük ücretlere rıza göstermeleri gerektiği gibi olguların varlığından haberdarız. Bunu vurgulamak önemli çünkü depremde mültecilerle ilgili aynı problem karşımıza çıkıyor. Ve daha olağan akışta varlıklarını kabul ettirememişken kamuoyuna ve kamuya, deprem gibi bir olayda bu oldukça zor hale geliyor. Yani depremde mültecilerin var olduğunu göstermek ve bundan dolayı aslında bir şeylerin yapılması gerektiğini söylemek oldukça zor hale geliyor. Mülteci olmak zaten size bir hassasiyet katarken, bir de üstüne aslında depremde mültecilerin görünmeyen başka ek hassasiyetlerinin burada karşımıza çıktığını görüyoruz. Yaşlılar, bebekler veya yalnız ebeveynleri hiç saymıyorum bile... Onun dışında kalp ve tansiyon gibi kronik hastaların yanı sıra deprem nedeniyle uzuv kaybı yaşayan, enkaz altından kurtulduktan sonra derhal ameliyata alınıp vücudunun çeşitli yerlerine platin takılmak zorunda kalan ve ameliyatla bir uzvu kesilmek zorunda kalan çok sayıda mülteci var. Bunu sesli bir şekilde dile getirmenin gerekli olduğunu düşünüyorum, çünkü bu akla pek gelmiyor ne yazık ki.

Bunun dışında, deprem nedeniyle özellikle etkilenen on ilde kayıtlı yaşayan Suriyeli, yine Didem Hocaların raporundan aktarıyorum, 1.738.035 kişi olarak geçiyor ve bu sadece geçici koruma altındaki Suriyeli sayısı. Aslında bir de buna az sayıda da olsa uluslararası koruma altında yaşayan kişileri de eklemek gerekir. Ve resmi ağızlardan öğrendiğimiz, ağırlıklı Suriyeli olmak üzere 6.660 yabancı kişi hayatını kaybetmiş. Bunların ağırlıklı olarak mültecilerden oluştuğunu tabii söyleyebiliriz. Yine bu yasal düzenlemelerden bahsetmem gerekirse, bu kişilerin normalde kayıtlı oldukları ilde yaşamaları gerekiyor, hem geçici koruma sahiplerinin hem de uluslararası koruma sahiplerinin. Bu kuralı esnetmek için Göç İdaresi bir sefere mahsus olmak üzere 13 Şubat 2023 tarihinde bir genelge yayımladı ve depremden etkilenen 10 ili ikiye ayırdılar, bir sınıflandırmaya gittiler. Başta en çok etkilenen beş il var ve bu beş ilde biraz daha az etkilenen beş il olmak üzere. Hatay, Malatya, Adıyaman, Gaziantep ve Kahramanmaraş'ı ilk beş il kategorisine soktular ve bu illerde ikamet eden mültecilerin diğer illere herhangi bir yol izni olmaksızın, gittikleri illerde izin alarak gidebilecekleri, yani herhangi bir yol izni olmaksızın başka illere gidebilecekleri iletildi. Burada tabii karşımıza yine Didem Hoca'nın sunumunda bahsettiği, "İstanbul'a gelinebiliyor mu gelinmiyor mu?" sorusu ortaya çıkıyor. Çünkü ilk genelgede İstanbul hariç dendi. Sonra genelgede İstanbul dahil edildi. Bu çok önemli, çünkü halihazırda bizim de uygulamada gördüğümüz, büyük illere yani istanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Antalya gibi illere zaten yeni kayıtların alınmadığı, çok zor alındığı gibi bir gerçeğimiz var. Çok kalabalık olduğu için böyle bir politika benimsemiş durumda Göç İdaresi. Mültecilerden bu illerde yaşamaya ilişkin bir talep vardı çünkü bu illerde daha fazla iş bulabiliyorlar. Bu çok basit bir denklem aslında, özellikle başta bahsettiğim çalışma hayatına katılma zorluklarını küçük illerde aşmaları epey zor oluyor fakat büyük illerde bunu daha rahat aşabiliyorlar. Bu son genelge sayesinde,

13 Mart 2023 tarihinde yayımlanan, İstanbul'u da kapsayan ve 60 gün süreyle verilen bu yol izni sayesinde mülteciler İstanbul'a da gelebildi. İkinci grup olarak sayılan Adana, Osmaniye, Kilis, Şanlıurfa ve Diyarbakır'da kayıtlı olanlar, buralarda ikamet eden mültecilerin ise deprem kaynaklı barınma ihtiyaçlarını gösterir şekilde bir başvuru yapmaları gerekiyor. Yani özetle biz depremden etkilendik, peki ne kadar etkilendik, bunun anlatılması lazım Göç İdaresi'ne. Yani binamız mı yıkıldı, gidebilecek bir evimiz mi yok, bunun ispatlanması gerekiyor. Bu gösterildiği takdirde yine 60 gün süreyle büyük illere yani istedikleri illere gitmeleri söz konusu oldu. Bir de tabii sadece geçici koruma altındakilere özgülenmiş bir hak olarak, bunu başta söylediğim gibi Suriyeliler olarak düşünebiliriz, çıkış tarihi en son 20 Nisan, dönüş tarihi de en son 15 Eylül olmak üzere Suriye'ye gidip dönebilme izni verildi. Çünkü Suriye de depremden ciddi şekilde etkilendiği için bu mağduriyetin de ortadan kalkması adına böyle bir düzenleme yapıldı.

Burada yine şöyle bir parantez açmam gerekiyor mevcut kuralı anlatabilmem için; normalde uluslararası koruma hukukunun kendi genel ilkelerinde de bu var ve Türkiye'nin de uyguladığı bir ilke olarak, bir ülkede uluslararası koruma, geçici koruma yani bir mültecilik talebiyle bulunan kişinin başka ülkelere gitmesi o ülke tarafından engellenir. Yani aslında ülke şunu söyler; madem benden koruma talep ediyorsun o zaman ben de senin başka ülkelere çıkışını yasaklarım, der. Bunun istisnası olarak Suriyelilere tanınan bir hak olduğunu görüyoruz ve bundan, resmi ağızlardan açıklanan, 20.000 kişinin yararlandığı yönünde bir bilgi var ama bunun net sayısını bilmiyoruz tabii ki. Hem başta aktardığım belirsizlik durumu hem de bu genelgelerin ortaya çıkardığı durumu birlikte düşündüğümüz zaman bu kişilerin gittikleri şehirlerde yaşadıkları sorunlar düşündürüyor, yani bu 60 günden sonra ne olacak? Yine Didem Hoca'nın aktardığı, evet bir altı ay konuşuluyor ama bunun bir hukuki temeli yok şu an ve 60 günlük süre ne tesadüf ki bugün doldu, 13 Şubat'tan itibaren saydığımız zaman ve bugün hâlâ bir genelge yok. Yarın bu kişiler aslında genelgeye aykırı olarak kalmaya devam edecekler yaşadıkları illerde. Ama bu kişilerin gittikleri illerde bir ev tuttuklarını gördük, o da durumu alabilenler, akrabalarının yanına gittiklerini gördük. Bu kişilerin okul çağında olan çocukları okullara başladılar ve orada zaten mültecilere karşı her ilde gördüğümüz akran zorbalığını bir de o ilin yabancısı olarak gittikleri ilde, belki daha katmerli bir şekilde yaşamaya başladılar. Pek tabii çalışma hayatına katılım sorunları da var. Yani gittikleri ilde 60 günlük bir iş mi buldular? Yani günlük işlerde çalışıyorlar ama yani geçici ve sonunu öngöremediğiniz, devamında ne olacak dediğiniz bir kurguda yaşamalarını sürdürmeleri oldukça zor. Bu şekilde çerçeveleyebilirim bugünkü durumu. Zannedersenem süremi de etkin kullanmış oluyorum. Sorularla daha sonrasında desteklerim.

Pınar Uyan Semerci: Teşekkürler. Evet süremiz tartışmaya el verecek gibi gözüküyor. O zaman hemen ben hızla sözü Dilşad Turan'a bırakayım. Kendisi Sevgi ve Kardeşlik Vakfı'ndan, sahada çalışan önemli STK'lardan bu alanda. Çok teşekkürler geldiğiniz için, söz sizde, buyurun.

Dilşad Turan: Merhabalar, çok teşekkürler. Aslında Didem Hocam da sevgili Barış da hem demografik durumu hem hukuki durumu genel olarak aktardı. Ben biraz daha sahadaki gözlemle-

rimize daha fazla alan açmak istiyorum burada. Depremden etkilenen nüfusun yüzde ellisi zaten bildiğimiz gibi mülteci, sığınmacı ve göçmen. Ben de aslında terim olarak mülteciyi kullanacağım bundan sonrasında. Bu oranın da yüzde seksen civarı dört şehirde yoğunlaşmış durumda, bunlar da Adana, Antep, Hatay ve Urfa. Bizler de depremin ilk gününden itibaren Hatay ve Kırıkhan özelinde daha çok yoğunlaşmış olarak çalıştık. Biz deprem öncesinde de kurum olarak Kırıkhan ve Hatay'da çalışmalarımızı yürütüyorduk. Uzun yıllardır sosyal uyum ve topluluk güçlendirme çalışmalarını aslında mülteciler ve yerel topluluğun sosyal uyumlarını sağlayabilecek, beraber yaşamlarını kolaylaştıracak çalışmalar yapıyorduk. Ancak deprem ile beraber gördük ki, hem bizim hem de diğer sivil toplum ortaklarımızın verdiği çabaların deprem ile kaybolması endişesi ve üzüntüsüyle aslında bir yandan da bu oturuma katılıyorum. İki gündür katıldığımız oturumların, işte depremde engelli birey olmak, LGBTİ olmak, kadın olmak, çocuk olmak oturumlarının aslında hepsiyle kesişen bir oturum bu ve üzerine mülteci olmak. Çünkü hem mülteci çocuk, hem mülteci kadın, hem mülteci LGBTİ olmak üzerinden kesişimsellik var. O yüzden aslında iki gündür konuşulan tüm konuların tezahürünü, bunun üzerine daha da katmerlenmiş bir şekilde dezavantajı konuşuyoruz. Şimdi Suriyeliler özelinde, biz depremin hemen ikinci günü sahadaydık. Bizim orada Suriyeli çalışma arkadaşlarımız var ve zaten bir süre çalışma arkadaşlarımıza ulaşmakta çok büyük bir sıkıntı yaşadık. İkinci gün ve üçüncü günün sonunda bir kısmına ulaşabildik. Suriye'deki akrabalarını kaybetme durumları vardı. Aslında bu belirsizliğin ve yasın ikili bir yönü olduğunu da sahada gözlemledik. Suriye'den haber alınamıyor, Suriye'deki arama kurtarma çalışmalarının çok çok çok kısıtlı olduğuyla ilgili bilgi geliyor, oraya gitme sıkıntısı ve çifte travmatik durumdu bu aslında çünkü oradaki arkadaşlarımız, savaştan daha ağır bir ortam görüyoruz burada, diyorlardı. O yüzden bu çifte travmayı da bir yandan ele almak önemli bu konuda. Onun dışında bizim sahada gördüğümüz, mültecilerin deprem sonrasındaki hareketsizliği dört alanda yoğunlaşmış gibiydi. Barış'ın aktardığı gibi başka illere gidişler, Suriye'ye 60.000'in üzerinde bir dönüş... Tabii afet bölgesinde kalan kişiler de vardı, bir de üçüncü ülkelere gitmek üzere olduğunu, gideceğini söyleyen ve arkadaşlarının, akrabalarının gittiğini söyleyen kişiler oldu sahada. O yüzden aslında bu dört hareketlilik biraz daha mülteci hareketliliğini gösteriyor.

Şimdi biraz daha afet bölgesindeki gözlemlerimize geçeceğim. İlki, tabii ki en temel insan hakkı olan barınma hakkıyla ilgili. İlk günlerden itibaren, çadırlar Türkiye vatandaşları için de çok zorken mülteciler için çok daha zordu. Zaten çadırların nasıl temin edileceği ile ilgili bir düzenleme yoktu. Kişilerin nereden çadır talep edeceği bile hiçbir şekilde belli değildi. Bir karmaşa ortamı vardı, bir kaos ortamı vardı. Ama çadır kentler kurulmaya başladıktan sonra aynı ayrımcı pratiği orada da gördük. Çadır kentlere yerleşimde önceliğin mülteci göçmenler olmadığını, olsa da Barış'ın bahsettiği gibi, çadır kentlerin biraz daha arka tarafında daha izole kaldıklarını veya yerleştikten sonra yaşadıkları ayrımcılık ve nefret söylemleri üzerine çadır kentleri terk eden bir sürü depremzede mülteci olduğunu gördük. O yüzden, bağlam, uygulamada kalış hakları olmasına rağmen kalmayla ilgili ciddi sıkıntılar gözlemledik. Bu yüzden da daha çok enformel barınma alanları oluşturulmuş durumdaydı Suriyeliler tarafından ve barınma koşulları hakkında gerçekten çok temel insanlık dışı yaşam koşullarından bahsediyorum. Çocukların, kadınların

suya, hijyen malzemesine, tuvalete, yiyeceğe erişemediği bir ortamdan bahsediyorum. Çöp poşetlerinden yapılmış çadırlar gördük. Planlanmadan yapılmış ama hiçbir güvencesi ve koruması olmayan, yangın riskinin çok yüksek olduğu alanlar gördük ve bu alanlar hâlâ devam ediyor. Çok kalabalık şekilde kalışlar gözlemledik. Bir çadır içerisinde 50-60 kişinin kaldığı ya da bir tırın içerisinde 60-70 mültecinin bir arada kaldığı durumlar gördük ve bu kadın ve çocuklar için başta olmak üzere çok ciddi güvenlik, istismar risklerini de ortaya çıkartıyor. Bunlar da ciddi bir yakından takip gerektiren durumlar. Onun dışında güvenlikle ilgili yine, mültecilerin yaşadıkları ve bizim de şahit olduğumuz fiziksel ve sözlü saldırı olayları çokça yaşandı. Bunları aslında kaynakların ve dağıtımın yetersizliğiyle alakalı olarak yorumluyoruz biz. “Onu Suriyeli aileye verdiniz. Biz Türk vatandaşıyız, onlar bizim yerimize geldiler...” gibi 5-6 yıl önce çok fazla gündem olan söylemlerin tekrar masaya geldiğini görmüş olduk. O kadar beraber yaşam pratiği vardı, aynı mahallede yaşayan insanlar ama birden tekrar hızlı bir izolasyon durumu ortaya çıktı.

Aynı zamanda sınır dışı riski durumları olduğunu da gözlemledik sahada. Sınır dışı edilen vakalar olduğunu gözlemledik ama bu vakalarda şartların sağlanıp sağlanmadığı, uygulamanın hukuka uygun olup olmadığıyla ilgili bizim yakından bir takibimiz yok. Ama ilk zamanlardaki kaos halinde uygun olmayan pratikler de olmuş olabilir diye gözlemledik. Bu ortamda bilgi erişimiyle ilgili de bir kaos vardı. Yine Didem Hocam’ın ve Barış’ın aktardığı gibi, düzenlemeler hâlâ net değil, bilgi eksikliği var. En basitinden geçici koruma kimliği enkazda kalmış kişinin o kimliği nasıl çıkarabileceği ile ilgili Göç İdaresi’nden ilk zamanlarda bir açıklama olmadı. Onun dışında kişi bilgiye erişmiş olsa bile o bilginin getirdiği hakkı elde etmeye çalışırken sıkıntılar çok barizdi. Biz, dediğim gibi ayrımcılık pratiklerini çok fazla gördük. Biz sahada bütün çadırları birebir gidip görüp ihtiyaç tespiti yapıyorduk ve ihtiyaç tespiti sonrasında da insanlık onuruna yakışır bir şekilde dağıtım yapmaya çalışıyorduk. Ama ihtiyaç talep etmede korku ve ciddi bir çekingenlik gördük mülteci ailelerde. Onun dışında, sadece mülteciler değil, mültecilerle dayanışan kişi ve kurumlar da risk altındaydı orada. Yani hem biz hem kendimizle diğer partner kuruluşlardaki arkadaşlarımızdan da bildiğimiz gibi dağıtımlarda saldırılar yaşadık, “Neden mültecilere dağıtım yapıyorsunuz” diye tehditler aldık. Sadece sivil toplum paydaşları değil kamu çalışanları da benzer durumlarla karşılaştı. Onu da aslında özellikle eklemek istiyorum. Çünkü dağıtımların sadece TC vatandaşlarına verilmesi yönünde bir baskı var.

Onun dışında, sivil toplumun yaşadığı bu sıkıntıyı çeşitli şekillerde nasıl çözebiliriz ile ilgili çeşitli pratikler geliştirmeye çalışıyoruz ancak bir tıkanma ve bir endişe var. Çünkü biz de önce kendi güvenlik risklerimizi nasıl elimine ederiz ve kendimizi nasıl koruruz meselelerine odaklanmak durumunda kalıyoruz. İstihdam konusunda; mülteci ailelerin çoğunluğu zaten sanayi bölgelerinde mevsimlik tarım işçisi olarak çalışıyordu. Ovakent bölgesi var Antakya ve Kırıkhan arasında, o kent tamamen Afgan mülteci ve vatandaşların yaşadığı bölge. Oradaki durum da hem geçim kaynaklarına erişim ile ilgili çok ciddi endişelerin olduğu, Türk vatandaşlarına göre daha çok zorlanılan bir durum. Dil bariyerinden zaten bahsetmiştim. Onun dışında, bu kadar sıkıttan bahsederken bir yandan da dayanışma pratiklerinden bahsetmek de çok önemli. Şöyle

bir şey de gördüm, aslında mülteci olmaktan, savaşı yaşamış olmaktan kaynaklanan travmanın güçlendiren bir yanı da var ve bunu deprem bölgesinde çok net gördük, avantaj oluşturan bir konumda olduğunu gördük. Mesela şöyle söylemler oluyordu: “Suriyelilerin hepsi destek alabiliyor, biz alamıyoruz” ama bunun arka planında aslında nereden, nasıl ve ne şekilde alabileceklere dair biraz da deneyimsel bir durum olduğunu biliyoruz. Örneğin bir çadır alanı verdi bizim gittiğimiz, enformel bir çadır alanı. Yağmurun ve selin olduğu zamandı, her yer hâlâ çamur içerisindedi, çok sıkıntılı bir alandı. Bir hafta sonra tekrar gittik ve gördük ki kendi aralarında dayanışma kurarak, para toplayarak yeri asfaltlamışlar, su boruları çekmişler, her bir çadırın önüne çeşme yapmışlar ve branda alıp kendi çadırlarını kendileri dikmişler, orda böyle bir alan oluşturmuşlar. Bu pratikleri görmek çok muazzam bir şeydi bizim için. Bu pratikleri görmek çok önemli. Galiba süremin sonuna geldim.

Son olarak, tahliye ve yeniden yerleştirme süreci de yakın zamanda başlayacak. Kırıkhan ve Antakya bölgeleri için de planları takip ediyoruz ancak henüz bu süreçte mültecilerin durumları ve yerleştirilmeleri ile ilgili herhangi bir planlama görmedik. Bu da aslında yakından takip edilmesi gereken konulardan birisi diyerek sözü noktalayayım.

Pınar Uyan Semerci: Çok teşekkürler. Yaklaşık 15 dakikalık tartışma zamanımız var. Sorularınızı yazabilirsiniz. Turgut Hoca’dan bir soru geldi, “Acaba yardım faaliyetleri öncesinde, enkazdan kurtarma faaliyetleri sırasında mültecilerin öncelikli sayılmadığı anlamına gelebilecek davranış ve yaklaşım biçimlerine dair gözlemler, tanıklıklar var mıdır?” diye sordu. Bu arada birbirinizin söylediklerine eklemek istedikleriniz varsa bir tur öyle de yapabiliriz. Ben gelen soruları eklerim tekrar. Kim söz almak ister?

Didem Danış: Hatırlarsanız o günlerde, Suriyeli olduğu için Arapça konuşursam gelip beni kurtaramazlar korkusuyla hiç ses çıkarmayan bir ailenin haberi yansımişti medyaya. Böyle durumlar var ama ben kendim sahada doğrudan arama kurtarma sırasında bunu gözlemedim. Yani zaten arama kurtarma döneminde orada değildik. Ben sadece şunu söylemek istiyorum, genelde Suriyeliler binaların çoğunlukla bodrum katlarında veya zemin katlarında yani en alt katlarda oturdukları için depremde aslında en ölümlü dairelerde oturuyorlardı. Bu da can kaybının onlarda çok daha yüksek olmasına neden oldu. Hâlâ sayıyı net olarak bilmiyoruz. Dolayısıyla bu da ayrımcılığın belki başka bir türü. Turgut Hoca’nın sorduğu soruya dair... böyle durumlar var. Ama şöyle söyleyeyim, bizim en azından sahada duyduğumuz ilk bir hafta, o kadar kaotik, o kadar koordinasyonsuz ve o kadar kötü yönetilmiş ki, sadece Suriyelilerin değil, genel olarak herkesin çok ağır, haksız ve kötü muameleye maruz kaldığı bir dönem olmuş gibi gözüküyor.

Pınar Uyan Semerci: Çok teşekkürler. Bu sayı, özellikle vefat, kayıp ve takip mevzusu hakikaten çok hayati –hem Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları hem de daha da zor tespit edilebilecek bütün mülteciler, göçmenler için– gibi gözüküyor. Çocuk alanında da Afet-Çocuk Sivil Koordi-

nasyon bunun bayağı peşinde hâlâ, arkadaşlarımız uğraşıyorlar. Tam da Dilşad'ın söylediği gibi, yani “kesişimsellik” bütün bu konuştuğumuz başlıklarda mülteci olma durumunda çok daha da kırılğan hale gelmeyi yaratıyor. Eklmeler yapmak isterseniz 5-10 dakika daha devam edebiliriz. Deneyim paylaşımları çok kıymetli oluyor. Belki örneklerden de açabiliriz biraz.

Didem Danış: Ben açıkçası şöyle düşünüyorum, depremin etkilerini daha çok uzun süre gözlemleyeceğiz ve umarım ki burada da bulunan arkadaşlarımızdan, bizlerden bu konuda çalışma yapmaya devam edenler olur. Çünkü afet sonrası göç literatüründe birkaç aşamadan bahsediyor. Yani ilk olarak afet bölgesinden dışarı doğru kaçış, ki biz bunu gözlemledik zaten, çok yoğun bir göç oldu. Sonra, afet bölgesine yönelik yeni göç dalgalarının yaşanacağı bir rekonstrüksiyon dönemi, yani yeniden inşa dönemi. Çünkü biliyoruz ki çok ciddi inşaat faaliyetleri olacak. Bu da ciddi anlamda işçi ihtiyacı anlamına gelecek. Bence mültecilere, özellikle Barış'ın da söylediği gibi mülteci emeğine yoğun bir ihtiyaç olacak bir döneme gireceğiz. Aynı zamanda Dilşad da söyledi, koşullar o kadar kötü ki pek çok Türk vatandaşı için o koşullarda yaşamak ve çalışmak çok tercih edilebilir olmadığı için muhtemelen biz bölgeye o işgücü ihtiyacının bir göstergesi olarak önümüzdeki dönemde yoğun bir mülteci göçü gözlemleyeceğiz. Ama bunun için gerçekten araştırma yapmamız lazım diye düşünüyorum. Bilmiyorum Dilşadlar takip ediyorsa özellikle Kırıkhan'da belki böyle bir gözlemleri olmuştur.

Dilşad Turan: Kırıkhan'da ilk afet evlerinin yapım süreci başladı, biraz daha dışarıda bir bölgeye. Şu an bizim bilgimiz, mültecilerin inşaat işine dahilliğini henüz görmedik. Bu süreçte görmedik en azından. Onun dışında, geçim kaynaklarına erişim anlamında, mülteci ailelerin büyük kısmı dışardan aldıkları destekle yaşamlarına devam ediyorlar. Yavaş yavaş, yeni başlayan, marketlerin açılması, mültecilerin kendi marketleri... Ama bunlar da çok güvensiz koşullarda açıldı, yani hasarlı bir binanın altında açılan bir kebağçıdan bahsediyorum örneğin. O güvensiz koşullar devam ederken o riski alarak insanlar çalışıyor. Bizim gözlemimiz biraz daha bu yönde. Tarımsal faaliyetler açısından da daha çok ilerleyen zamanlarda daha yakından gözlemlerimiz olacak.

Pınar Uyan Semerci: Çok teşekkürler. Bir de soru yazılmış, “Kaynakların çok kısıtlı olduğu bilhassa ilk günlerde yerli halkın toplumsal hassasiyetleri, psikolojik hassasiyetler göz önünde bulundurularak mültecilere tırnak içinde adil olarak tanımlanacak bir yaklaşım nasıl tesis edilebilirdi?” Kim söz almak ister? İsterseniz sözü Barış'a vereyim. Sonra eklemek istediğiniz olursa...

Barış Birol: Benim deprem bölgesinde deneyimim olmadığı için aslında daha ziyade Dilşad veya Didem Hoca'nın söylemesi daha iyi olur ama çok kısa bir ekleme yapayım. Bu depremi, öyle bir belirsizlik hali ve bu kişilerin hedef gösterilmesi sonucunda yaşadık ki neredeyse imkansızdı böyle bir yaklaşım, onu söyleyeyim. Neredeyse imkânsızdı böyle bir yaklaşım, onu söyleyeyim. Çünkü çok çok daha geriden almak gerekirdi meseleyi ama o tren epeydir kaçmış durumda.

Pınar Uyan Semerci: Şunu herhalde söylememiz gerekiyor, Türkiye’de zaten göçmen karşıtı ifadelerin normalleşmesi ile ilgili bir derdimiz var. Sahada farklı şekillerde hepimizin deneyimlediği, bu duruma bir de afet, kriz anları eklenince her şey çok başka bir hal alıyor ama bununla yüzleşmemiz gerekiyor. Yani bundan kaçmak değil de herhalde bu gerçeği kabul edip ne yapacağımızı düşünmek. Didemciğim, Dilşad Hanım eklemek istedikleriniz varsa...

Dilşad Turan: Ben bir şey ekleyebilirim. Buna dair nasıl önlem alabiliriz, nasıl daha adil dağıtım yapabiliriz, kendi içimizde de konuştuğumuz bir konu. Örneğin, bir bölgeye gidiyorsak o bölgedeki herkese ulaşmak, dağıtımı da herkese aynı anda yapıyor olmak ve oradaki kişilerin de “Evet, sadece TC vatandaşlarına vermiyorlar” demesi. Oradaki kişilerin dağıtım pratik ve izlenimleri çok önemli. İkincisi de gerçekten burada biraz daha kamu kurumlarının sorumluluk alması şu anlamda önemli, insanları bu konuda bilgilendirmek, yani dağıtımların herkesin hakkı olduğu ve herkesin erişebildiğine dair. Bir de tam da bu zamanda, deprem gibi zor bir zamanda daha çok dayanışmamız gerekir söylemleriyle... Bu, camilerden yapılabilir ya da herhangi bir platform kullanılarak, aslında bir kamu spotu gibi çalışma yapılması gerekiyor ve bu aslında kamu görevlilerine düşen bir görev. Biz sivil toplum kuruluşları da bunu yapmaya çalışıyoruz. Gittiğimiz yerlerde tek tek anlatıyoruz, ayırım gözetmeme ilkesinden bahsediyoruz, ayırım gözetmeden dağıtım yapmaya çalışacağımızı, herkesin ihtiyacını önceliklendirdiğimizi anlatıyoruz ama o pratik için ”nasıl tesis edilebilir”in cevabının net şekilde cevaplanabileceğini düşünmüyorum.

Pınar Uyan Semerci: Tek bir yanıtı yok zaten ama belki en son yorumu, soruyu da söyleyeyim, “Nefret söylemlerine yönelik yaptırımlar nelerdir? Bu konuda nefret söylem davranışına yönelik ceza yaptırımı örnekleri bu süreçte var mı? Bu söylemleri, davranışları azaltmak için ne gibi caydırıcı tedbirler alınabilir? Teşekkür ederim” demiş. Örneğin yalan haberler bu kadar rahat söylenip sonrasında yalan olduğu söylenmesine rağmen yaygınlaştırılmasını önlemem de tabii çok ciddi bir etki yaratıyor. Didem?

Didem Danış: Ben de şöyle söyleyeyim, belki de bu tarz nefret söylemlerine yönelik bir dava açılması ve ceza verilmesinden daha çok, alanda konuyu bilen insanların anında tepki göstererek bunu yaygınlaştırması etkili oluyor. Demin örnek verdiğim Zafer Partisi’nin “mülteciler yağma yapıyor” iddiasına Samandağ Zafer Partisi temsilcisinin “öyle bir şey yok” diye cevap vermesi bir cezai yaptırımdan çok çok daha fazla etkili olabildi. O yüzden ben de Dilşad’a katılıyorum; çok ciddi, şeffaf ve sürekli bir bilgilendirme yapmak gerekiyor. Benim üzerinde son zamanlarda çok düşündüğüm bir kelime vardı, “hassasiyet”. Sahada da çok duyduk biz bunu. Yani çok iyi niyetli bir Göç İdaresi yöneticisi, geçici barınma merkezlerinden birine girmiştik ki, “Hocam, burada hassasiyet çok fazla, biz o yüzden ayırdık. Türklerle Suriyelileri karıştırmıyoruz birbirine ki gerilim olmasın.” Şimdi ilk baktığımız anda çok iyi niyetli gibi gözükün, hassasiyeti dikkate alan bu davranış, bir yandan baktığımızda da gerçekten de paralel toplumlar halinde yaşamayı

ve dolayısıyla entegrasyona dair çok uzak bir yerde olduğumuzu gösteren bir şey de oluyor. Yani dediğim gibi hazır cevabım yok. O yüzden biraz lafı yuvarlıyorum. Bu kadar büyük kriz durumlarında önceliğimiz insanlara daha entegre, daha kaynaşmış, bütünleşmiş bir yapıda davranmak olmalı. Evet, mesela yardımları herkese dağıtmalıyız. Veya onları ayıralım, ayrı bir çadır bölgesi kuralım mültecilere ve hassas gruplara, onlara orada hizmet verelim. Böylece de gerilim ve hassasiyetlere karşı daha iyi davranmış oluruz. Açıkçası uzun vadede bu ikinci yöntem ilk başta pratik ve anlamlı gibi gözükse de uzun vadede çok daha ciddi sorunlar yaratacağını düşünüyorum ben. Depremi, afeti beraber yaşadılar, afet sonrası toparlanma sürecini de beraber yaşamaları gerekiyor. Aksi takdirde bir arada yaşama dair bir kurguyu yapmamız mümkün olmayacak gibi geliyor bana.

Pınar Uyan Semerci: Girişte de onu vurgulamaya çalışmıştım. İnsanın hakları kavramı, insan haklarının evrenselliği ve insan hakları bakış açısı... Deprem sonrası gelen kurtarma ekipleri tüm dünyadan geldi. Çok farklı bir biçimde bir el verme, birlikte hayatta kalma, tutunma çabası verildikten sonra, bu şekilde kapsayıcı olmayan, ayrımcı pratikler birbiriyle çok çelişen bir durum. Gerçekten çok farklı bir biraradalık görüyoruz, insanların dayanışmasını görüyoruz hayata tutunabilmek için. Deprem öncesinde de kapsayıcılık konusu hepimizin farklı şekillerde uğraştığı bir alan. Bunu da düşünmek gerekiyor, kriz öncesindeki durumun kriz sonrasında da artmasını gözlemliyoruz. O yüzden afet, deprem ve sonrası gibi değil de belki sürekli olarak bu konuda hep birlikte çalışmaya devam etmek gerekiyor. O yüzden kolay bir yanıt yok, birlikte düşünerek daha iyisini bulma çabası... Şunu da söylemek gerekiyor, okullarımızın içini, daha kapsayıcı bir eğitimi, kapsayıcı bir topluma doğru gidişi beraber konuşuyor olmamız gerekiyor. Aksi durumda bu kadar korku, endişe ve belirsizlik içinde birden daha farklı bir pratik maalesef çıkmıyor, hem kamu için hem sivil toplum alanı için. Çok zor bir konu bu hakikaten. Ekleme istediğiniz son bir şey varsa onları da alalım.

Barış Birol: Son soruyla ilgili kısa bir ekleme yapmak istiyorum. Çok haklı bir soru ama ben de bu soruya - Mezunu olduğum Bilgi Hukuk'un biraz da reklamını yaparak- başka bir soruyla cevap vereceğim. Her toplumsal olaya acaba ceza hukuku araçlarıyla mı çözüm bulmalıyız? Çünkü bunun her zaman çözüm olmadığı, bize hukuk fakültesinde öğretildi. Çünkü tamam, nefret söylemine yönelik cezai müeyyide uygulayalım, herkese uygulayalım ama burada çok daha farklı yapısal bir sorundan bahsediyoruz. Bir örnekle desteklemem gerekirse; malum partinin Genel Başkanı geçtiğimiz sene Mayıs ayında İstanbul Barosu önünde miting yaptı ve söylediği şey bu kaçakların hakkını savunamazsınız idi. Bundan birkaç yıl önce radikal olarak değerlendirilebilecek bu diskur artık gayet kabul edilebilir hale geldi. Nefret söylemine dair toplumsal tartışmanın arşa çıktığı mecra biliyorsunuz ki Twitter. Twitter'da bir şeyle ilgili bu aslında insan haklarına aykırı minvalinde akliselim bir şey söylemeye çalışıyorsunuz. , Buna yanıt olarak, insan haklarına küfredilebiliyor. Toplumsal bir mutabakata ihtiyacımız olduğu bir aşamadayız. Meseleyi ceza hukukundan almamak gerekir diye düşünüyorum..

Pınar Uyan Semerci: Toplumsal normlar, etik, bütün bu tartışmaları beraberinde getirmemiz gerekiyor ve kamuoyu önderlerinin mi diyelim, siyasetçilerin de insan hakları alanındaki duruşlarını biraz daha cesurca sergilemeleri ve göçmenlerin, mültecilerin yanında olduklarını ifade etmeleri gerekiyor. Hakikaten hepimizin el birliğiyle çalışması gereken bir alan diye düşünüyorum. Öğrencilerimizden sivil toplum alanında çalışan arkadaşlarımıza, toplumdaki algıyı tartışmak gerekiyor. Bu alanda var olan sorunları dile getirmekle, göçmen/mülteci karşıtı olma ya da nefret söylemi arasındaki farkı açıkça dile getirmek gerekiyor. Eklemek istediğiniz başka nokta varsa... Peki, çok teşekkür ediyoruz. Dinleyicilere de çok teşekkür ediyoruz. Çok zor bir konuyu konuştuk ve konuşmaya devam edeceğiz, birçok nokta burada ifade edildi. Özellikle bu alanda çalışan arkadaşlarımızın verileri sağlamasının ne kadar kıymetli olduğunu tekrar söylemek isterim. Çünkü görünmeyenin görünür kılınması ve daha gerçekçi politikalar, daha doğru politikalar ancak sahayı bilerek yapılabilir. O yüzden de alanda çalışan herkese kolaylıklar diliyorum. Kayıplar için tekrar hepimizin başı sağ olsun diyorum.

- 1 GAR (2023). Göç ve Deprem – Durum Tespit Raporu I. Hazırlayanlar: Deniz Sert, Didem Danış, Eda Sevinin. Erişim linki: <https://gocarastirmalaridernegi.org/tr/calismalar/arastirmalar/goc-ve-deprem-durum-tespit-raporu/311-goc-ve-deprem-durum-tespit-raporu>